

Simándi Irén

**POLITIKA, TÁRSADALOM, GAZDASÁG A MAGYAR RÁDIÓBAN
1945–1948**

Gondolat Kiadó, Budapest, 2012. 392 o.

Az 1945 utáni magyar történelem egyik legizgalmasabb, legtöbb vitát kiváltó időszaka kétségkívül az un. „koalíciós időszak”, amely esetében sokszor az is a vita tárgyát képezi, hogy meddig is tekinthetjük annak azt a rövid, de meghatározó időszakot és végül is mikor mondhatjuk azt, hogy lezárult a kommunista hatalomátvétel. Ami biztos: 1944. december 21-én összeült az Ideiglenes Nemzetgyűlés Debrecenben és megalakult az Ideiglenes Nemzeti Kormány. Hogy a nemzetgyűlés tagjait nem választották, hanem kiválasztották, hogy az ideiglenes kormány tagjait nem választották, hanem Moszkvában „kijelölték” ma már nem vitatott tény, de nem is a legismertebb.

Az új hatalom számára is fontos és meghatározó jelentőséggel bírt a sajtó, azon belül is a rádió, hiszen az újságok és a rádió segítségével lehetett elérni a legnagyobb tömegeket és minden politikai erő számára létfontosságúnak tűnt az emberek meggyőzése, a saját politikai elképzelések támogatására, a minél nagyobb támogatói bázis „létrehozása”.

Ahogy az adott időszakban szinte minden területen, így a tömegtájékoztatás területén is koalíciós megoldás született és valamennyi jelentősebb politikai erő résztvevőjévé vált a Magyar Központi Híradó Rt.-nek. Ez az „intézmény” gyakorlatilag a Magyar Telefonhíradó és Rádió Rt., a Magyar Távirati iroda Rt., a Magyar Filmiroda Rt., a Magyar Országos Tudósító Rt. és a Magyar Hírdető Iroda Rt. „összevonásából” jött létre és ténylegesen a teljes magyar állami tömegkommunikációt összefogta.

A különböző politikai pártok — elsősorban a Független Kisgazda- Földmunkás és Polgári Párt, a Magyar Kommunista Párt, a Szociáldemokrata Párt és a Nemzeti Parasztpárt — delegáltjai kerültek a különböző „részlegek” élére, míg a Magyar Központi Híradó Rt. élére Ortutay Gyula, a kisgazdapárt egyik politikusa, a rádió korábbi munkatársa került, aki szoros kapcsolatot épített ki a kommunistákkal és nem jelentett igazán ellensúlyt azok számára.

S hogy miként működött az Rt? Kik és hogyan kerültek annak a vezetői posztjaira? Mennyire volt képes formálni a magyar közvéleményt? Hogy alakult a műsorstruktúra? Milyen műsorok és hogy szerkesztettek? Mindezek a kérdések nem csak az olvasóban fogalmazhatódnak meg, de megfogalmazódtak a kötet szerzőjében Simándi Irén főiskolai tanárban (Kodolányi János Főiskola, Székesfehérvár), aki többéves, alapos, levéltári kutatásra építve készítette el könyvét.

A szerző bemutatja a Magyar Központi Híradó Rt. létrejöttének a történetét, működését és a politikai küzdelmeket érte és körülötte, de a kötet alapvetően mégis a Magyar Rádió 1945 és 1948 közötti története. Azé a rádióé, amely nagyon komoly személyi, technikai és anyagi veszteségek után már 1945 tavaszán adást sugározhatott, a Szövetséges Ellenőrző Bizottság engedélyével.

Alig hallgattak el a fegyverek Budapesten, amikor az ország romokban heverő fővárosában megindult a rádió újjáépítése, úgy technikai, mint tartalmi értelemben. A háborút túlélő, Budapesten maradt és oda visszatérő munkatársak szinte a semmiből hozták létre a rádiót és az adást.

S hogy miről szóltak az adások? Szinte mindenről. S miről nem szólhattak? Például nem lehetett a hozzátartozókat keresni a rádió adásainak a segítségével, mert esetleg az eltűntek nem a nyilas-hungarista hatalom áldozataivá váltak, hanem „málenkij robotra” elhurcolva hagyták el a szülőföldjüket, keleti irányba az országból.

S hogy mennyire volt szabad a rádió? Amennyire egy megszállt országban szabad lehet.

Ortutay Gyula, mint a rádió elnöke „megállapodott” a Szövetséges Ellenőrző Bizottság cenzúrahivatalával azon „elvi szempontokban”, amelyek alapján kezdetét vehette a rádió adása.

S melyek voltak ezek a szempontok — inkább kötelező előírások —? Vegyük azokat sorra, Simándi Irén jóvoltából:

„1, Minden, rádióban elhangzott szöveg cenzúraköteles.

2, Tartózkodni kell mindennemű pártpolitikától.

3, Kerülendő a belpolitikai nyugalmat veszélyeztető témák.

4, A heti kiadott műsorban szereplő művészek, előadók, riporterek, stb. jegyzéke velük időben közlendő.

5, A szigorúan tudományos vagy művészeti vonatkozású előadások szövege mentesülhet a bemutatási kötelezettség alól.

6, A „Ki tud róluk?” híradó nem kívánatos.

7, A hírszolgálat orosz fordítója és bemondója próbára (nyelv és íráskészség) jelentkezni köteles.”

A jelzett megkötések ellenére és azok figyelembevételével a Magyar Rádió a legfontosabb politikai propagandaeszközzé vált.

Már az 1945. november 4-i nemzetgyűlési választásokat megelőzően is lehetőséget kaptak a különböző politikai pártok képviselői pártjaik választási programjának a bemutatására. A rádió is a politikai harc eszközévé vált.

A tájékoztatás során különböző műsorokat hoztak létre, amelyek a közvéleményt felkészítették, tájékoztatták a különböző eseményekről, várható történésekről. A béketárgyalásokhoz kapcsolódóan a rádióban „Párizsi híradó” címmel sugároztak műsort 1946–1947-ben, amely a tárgyalások hátterét és a várható eredményeket tárta a hallgatók elé. Nem lehet tudni, hogy természetesen, hogy a hiteles és szakszerű beszámolók mennyit enyhítettek a hallgatók fájdalmán, akik szembesültek azzal, hogy Párizsban végül is megismételték Trianont.

S a hallgatók száma hónapról hónapra egyre gyarapodott, ahogy a rádió műszaki helyzete is javult. Az adások egyre jobb minőségben és az országnak egyre nagyobb területére jutottak el s a rádió vezetőinek rendszeresen visszatérő kívánsága volt a külföldre történő rövidhullámú sugárzás feltételeinek a megteremtése. Úgy vélték fontos a külhoni — a nyugat-európai és amerikai — magyarság elérése a rádión keresztül.

Simándi Irén mindezek mellett a legfontosabbnak a különböző műsorok bemutatását tartotta. Életszerűen tárja az olvasó elé a Faluhangja, a Közellátási félóra, Párthíradó s más műsorok létrejöttének, szerkesztési elveinek és műsorstruktúrájának a kérdését, ahogy képet ad a rádiókészülékek számának gyarapodásáról, a Rádió Újság létrejöttéről és annak tartalmáról, a nemzetközi rádiós szervezetek munkájába történő bekapcsolódási kísérletekről és tárgyalásokról.

A szerző munkája — a kötet címének megfelelően — megismerteti az olvasót a magyar társadalom, a politika és a gazdaság kérdéseivel, pontosabban azzal, hogy ez miként jelentek meg azok a Magyar Rádió műsoraiban. Miként értesülhetett az ország lakossága egy-egy meghatározó eseményről.

Amennyiben valaki alaposan elmélyül Simándi Irén munkájában, akkor azt érezkelheti, hogy egyes műsorok szinte megelevenednek a kötet lapjain, mivel a szerző számos adás esetében szinte teljes tartalmi kivonatot ad. Ez természetesen jó és hasznos, még ha néha úgy érzi az olvasó, hogy „adásban” van. Nem ismeretes előttem, hogy valaha, valaki is ennyi, a rádió archívumában lévő korabeli anyagot használt volna fel, mint Simándi Irén.

Könyve jól példázza, az un. „koalíciós időszak” sajátosságait, a rádióban és a rádióért is folyó harcot, de egyben azt is, hogy mi volt az, amiről a magyar közvélemény a rádió útján értesülhetett. Mert a rádió közvetített a háborús bűnösök pereiről, az un. „köztársaság ellenes” összeesküvésről. Nemcsak a piaci árakat, a falusi ellátási viszonyokat lehetett megismerni a rádióból vagy komoly zenét és magyar nótát hallgatni az éter hullámain, de ismeretterjesztő műsorokat és irodalmi alkotásokat is. S talán nem meglepő: a kezdetektől fogva fontos kérdés volt a honoráriumok ügye, azaz hogy mikor, mennyit és kinek fizessenek az alkotók közül és a magasabb jövedelemmel bíró rádiós alkalmazottak a fizetésük mellett „húzhatnak-e még más jövedelmet is” a rádióból.

Összegzőként elmondható: Simándi Irén könyve hasznos hozzájárulás az 1945–1948 közötti magyar politika- és kultúrtörténethez s külön dicséretes, hogy névmutató is készült a kötethez. Igaz nem mindenki található meg minden esetben a névmutatóban és akad néhány névelírás is avagy tévesen nevezi a szerző Kovács Imrét a Nemzeti Parasztpárt elnökének — főtítkára, illetve alelnöke volt — és említhető lenne még egy-két apróság. A jegyzeteléssel kapcsolatban említem, hogy magam szívesebben vettem volna a hivatkozott munkákat nem az internetről hivatkozni, és az egyes két-soros életrajzi jegyzeteknél felesleges minden esetben az Új Magyar Életrajzi Lexikonra hivatkozni. Ha az első ilyen jegyzetnél azt jelezte volna a szerző, hogy minden a szövegben nem hivatkozott egy-két soros életrajzi jegyzetre vonatkozó adatait onnét vette, bőven megfelelt volna.

Ezzel együtt és ezek ellenére is jól hasznosítható munka Simándi Irén könyve, amelynek a szerző szándékai szerint lesz folytatása is. Lehet, hogy előbb-utóbb még többet tudhatunk majd meg a Magyar Rádió történetéből?